

Vårt problemfylte f

DEN GAMLE: Knut Hamsun – 91 år.

Hvorfor er det fortsatt så sterke aversjoner mot Hamsun i talefore deler av norsk opinion, enda det snart er 50 år siden vår «litterære almenhet» kvittet seg med problemet, spør vår anmelder av en bok om norsk presses behandling av dikteren i de første etterkrigsårene.

Ture Stubergs bok sier lite om Hamsun, men desto mer om vårt problemfylte forhold til ham. Harald S. Næss er kommet til bind to av seks i samlingen av Hamsun-brev. – Det er når Hamsun er i affekt at han skriver de brev som for oss i ettertid er mest interessante å lese. Der temperaturen hos brevforfatteren er stigende, møter vi stedvis formuleringer som kan ta pusten fra noen hver.

MOT ENGLAND: Under en journalistkongress i Wien i juni 1943, høstet Knut Hamsun stor opp-

Brevjungel full av glede og desperasjon

bok

Harald S. Næss:
KNUT HAMSUNS BREV 1896–1907
Gyldendal

Næss har nedlagt et stort og fortjenstfullt arbeid.

«Den udmærkede himmelske Fader har af sin velbenedte Naade nedsænket mig i den dybeste Elendighed, og han sidder vel nu og gnider sig naadigt Hænderne, for han har gjort et fint Arbejde. Jeg henvendte mig til ham ikke en Gang, men paa Knæ midt om Natten i Gaderne i Ostende en hel Maaned, kanskje fem Uger. Og han hørte mig sliig som han plejer at høre alle. Nu spytter jeg ham i Fjæset for Resten af mit Liv. Han har selv givet mig dette Sindelag og har selv Ansvar.»

Hadde stedsnavnet – den belgiske byen Ostende – vært byttet ut med Kristiania, kunne man godt ha trodd at tekstavsnittet ovenfor var hentet fra Knut Hamsuns «Sult» (1890). Det er imidlertid fra et privatbrev, riktignok av samme forfatter, men skrevet høsten 1901. I dypste fortvilelse skriver Hamsun hjem til sin kone etter at han hadde spilt bort en større del av hen-

nes sparepenger ved rulettbordet i byens kasino.

For de som studerer Knut Hamsuns personlige og idémessige utvikling, er det avgjørt av interesse bl.a. å få bekræftet at det gudsbilde som jeg-helten i «Sult» opererer med, også ser ut til å ha vært Hamsuns eget – og det så sent som i 1901. Det anførte sitat kan samtidig tjene som eksempel på at det er når Hamsun er i affekt at han skriver de brev som for oss i ettertid er mest interessante å lese. Det er når gleden eller desperasjonen (helst det siste) er på det sterkeste at han gir av seg selv mest umiddelbart og direkte.

Stigende temperatur

Ikke alle av de godt og vel 350 brev som er gjengitt i bind II av Harald S. Næss' «Knut Hamsuns brev» kan i så måte sies å være like interessante. Siden intensjonen bak dette bokprosjekt er å få med absolutt alle brev vi har kjennskap til fra dikterens hånd, må det (i hvert fall for den menige Hamsun-leser) nødvendigvis bli en del «longører» i form av brev om forlagsdrift, familiepetitesse osv. Men der temperaturen hos brevforfatteren er stigende, møter vi stedvis formuleringer som kan ta pusten fra noen hver.

Bind II dekker perioden 1896–1907, dvs. i hovedsak samme tidsrom som Hamsuns første ekteskap varte. Hamsun traff Bergljot Bassøe Bech (1873–1943) i 1896. De ble gift to år senere, fikk et barn, Victoria, i 1902 og skilte lag i 1906. Hamsuns første ekteskap blir dermed en rød tråd gjennom denne boken. Vi følger ekteparet fra forlovelsестiden, hvor de utsettes for grov og anonym brevforfølgelse (Hamsun skulle svertes som fremtidig ektemann), via hvetehørsdager i Aurdal (der Hamsun skrev mesteparten av «Victoria»), opphold i Helsingfors, reise gjennom Russland til Konstantinopel og endelig frem til husbygging i Drøbak (etter ektemannens egenhendige tegninger). Da huset sto ferdig, gikk familien i oppløsning.

Mammutprosjekt

Næss har gjennom sin brevredigering nedlagt et stort og fortjenstfullt arbeid. Han bør så absolutt få honnør og påskjønnelse fordi han har påtatt seg å føre dette planlagte mammutprosjekt (det skal i alt bli seks bind) frem til sin avslutning. Mammuter er imidlertid dyr det ikke er så enkelt å nedlegge – spesielt ikke når man er forholdsvis alene om oppgaven. Noteapparatet vitner om iherdig innsats for å fremskaffe vettuge realkommentarer, men det er selvfølgelig ikke til å unngå at feil og skjevheter oppstår underveis. Siden dette skrives for Aftenposten, skal jeg ta med et par eksempler på noter som etter min oppfatning er mindre vellykkede og som har tilknytningspunkter til denne avisen.

Forhold til Hamsun

laus da han under sin tale erklærte: «Det blir ingen fred på Jorden før England er beseiret!»

ENGASJERENDE: Den unge forfatteren Knut Hamsun var både engasjert og engasjerende. Noe som kom til å prege mer enn hans forfatterskap.

Næss skriver i en kommentar til et brev til redaktør Amandus Schibsted i mai 1896 (419a): «11 år tidligere, da Hamsun kom fra Amerika med «bløddende lunger», hadde han også skrevet for Aftenposten [...] Ifølge Østby kom han ikke til å skrive i Aftenposten igjen før i 1903.» Da Arvid Østby utga sin Hamsun-bibliografi i 1970, var nok

denne viten «up to date», men den er ikke det i dag. Næss nevner selv (s. 14) et Hamsun-bidrag til Aftenposten i 1896, så her mangler det tydeligvis litt koordinering av opplysningene. Året etter offentliggjorde Hamsun forøvrig én av sine noveller i Aftenposten og lot avisen trykke teksten til ett av sine foredrag.

Polemikk

I brevet til Schibsted skriver Hamsun: «Det lader til vedvarende at skulde regnes mig til Onde, at jeg for nogle Aar siden tok mig for at ettervise lidt av Svindelen - Overbevisningssvindelen - i et enkelt Kristianiablad: Pressekollegialiteten burde kanskje ikke i dette Tilfælde tage Parti li imod mig i aarevis. Jeg har gjort Offentligheden en Tjeneste.» Ganske sikkert er det romanen li «Redaktør Lyng» (1893) Hamsun her sikter til. Her hadde han tegnet et lite flatterende portrett av redaktør Olav Thommessen i Verdens Gang, som han mente hadde sveket sin overbevisning av opportunistiske (les: opplagsmessige) årsaker. Næss nevner ikke Lyng, men henviser i stedet til en heller obskur artikkel i Social-Demokraten to år tidligere, en artikkel som antagelig ble lest av svært få da den sto på trykk og som neppe noen husket i 1896.

Enkelte ganger synes jeg nok Næss gjør en litt for summarisk bruk av Østbys bibliografi. For eksempel omtaler Hamsun i endel brev bokanmeldelser som er blitt ham til del i forskjellige periodika (f.eks. i brev 423, 424a, 442, 472). I stedet for de stadig gjentatte henvis-

ninger til at Østby ikke har registrert disse anmeldelsene, hadde det vært mer verdifullt å få vite hvor og når de har stått. Sett på bakgrunn av at Næss er henvist til å drive sin mammutjakt i ensomhet, er det forståelig at han av og til ser seg nødt tvungent til å foreta slike «short-cuts». Det er likevel beklagelig.

3000 brev

Med beundringsverdig iver og utholdenhet har Næss «støvsugget» Hamsun-verdenen for å oppspore flest mulig brev. Og stadig – også under redigeringsarbeidet – har det dukket opp nytt materiale. Når arbeidet en gang er avsluttet, vil trolig flere enn 3000 brev være blitt publisert. Underveis kan det nok enkelte ganger være vanskelig å beholde den fulle og hele oversikt. Blant de brev som ikke er kommet med i bind II, er flere lengre og interessante brev i 1897 til daværende stortingspresident Ullmann – gjengitt i «Den rettspsykiatriske erklæring om Knut Hamsun» (Gyldendal 1978). Brevene omhandler den anonyme forfølgelse, og ifølge de psykiatriske sakkyndige anno 1945 gir de «et levende inntrykk» av Hamsuns «store suggestivitet som synes egnet til å lede ham direkte inn i en paranoid psykose, induisert fra hans daværende forlovede» (!?).

Vi ønsker Harald Næss lykke til i hans videre og spennende, men til tider sikkert nok så utakkneimelige mammutjakt i den hamsunske brevjungel. Han har nedlagt to bind allerede og er på sporet av fire til.

God jakt!

LARS FRODE LARSEN